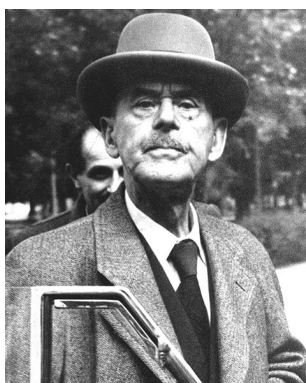

В. Л. Скуратівський

Манн Томас

МАНН Томас (Mann Thomas; 06. 06. 1875, м. Любек, Німеччина – 12. 08. 1955, м. Цюрих, Швейцарія) – німецький письменник, романіст, новеліст, есеїст. Брат Г. Манна. Походив із впливового міського патриціату, «ганзейські» духовні традиції якого стали для письменника найвищим взірцем гуманістично впорядкованої нім. «бюргер. культури». Як послідов. альтернативи пізньобуржуаз. цивілізації, з усіма формами знелюднення у ній, М. полемізував усе своє життя. Системат. освіти, внаслідок склад. сімей. обставин, письменник не мав, однак спромігся самостійно оволодіти колосал. знаннями у царині гуманітар. і природн. наук, всією історією світ. культури від біблій. доби та античності аж до всіх авангардист. напрямів 20 ст. Уже в першому романі – «Buddenbrooks» («Будденброки», т. 1–2, 1901; Нобелів. премія, 1929), – створ. у вигляді сімей. хроніки любец. купец. родини на підкреслено автобіогр. основі, романіст-початківець з надзвич. худож. переконливістю подав як «пізнє передсмертне цвітіння» згаданої «бюргер. культури», так і понуру появу нових життєвих форм, хижац. або анархічних. М. і в романі-дебюті, і в перших своїх новелах ретельно відтворив ці антиполюси тодіш. європ. цивілізації з її боліс. метаморфозами. Філософ.-світогляд. підґрунтям цього конфлікту для письменника постає очевидне протистояння гуманіст. спадщини минулого і її «іррац.» ревізії Шопенгауером–Ніцше. Це протистояння як гол. чинник сучасності і як необхідність його усунути чи, принаймні, пом'якшувати і стало першозмістом усієї подальшої творчості М. Саме під кутом цього протиріччя письменник у 1900-х рр. створив цикл т. зв. новел про митців, у яких мистецтво і його носії марно ховаються від довоколиш. дійсності – «Tristan» («Трістан», 1902), «Tonió Kröger» («Тоніо Крегер», 1903), «Der Tod in Venedig» («Смерть у Венеції», 1911) та ін. Про труднощі перебування «духовного» у недуховному розповідає і роман М. «Königliche Ho-

heit» («Його королівська високість», 1909). Водночас темою письменника постає і протиріччя у самій царині мист.-духовного, в якій спостерігається розкол поміж високими поривами люд. духу і намаганням обмежитися сферою чуттєвого або ж суто формальними, підкреслено самоцін. аспектами творчості. Під час 1-ї світової війни М., під кутом тих своїх поглядів на безнастан. конфлікт поміж «бюргер. культурою» і «буржуаз. цивілізацією», духов. впорядкованістю першої і егоїст. індивідуалізмом другої подав кн. «Betrachtungen eines Unpolitischen» («Спостереження аполітичного», 1918), в якій світ. конфлікт представлено-містифіковано як похідне від вищезгаданого конфлікту. Нині ця книга видається фундам. світогляд. помилкою автора. Після війни та революції, яка ту війну завершила, М. почав шукати нові шляхи культур. і соц. розвою, шляхи, на яких має постати синтез класич. європ. гуманіст. спадщини і гідна відповідь на безжальну, але далеко не завжди справедливу критику тієї спадщини. Критику, що стала осн. змістом т. зв. кінця віку (останні десятиріччя 19 ст.) та войовничого авангарду наступ. століття, символічно представлену постаттю Ф. Ніцше. Роман «Der Zauberberg» («Зачарована гора», 1924) віддає спробу М. до такого синтезу: тут, у специф. «оранжерей.» умовах високогір. швейцар. санаторію для «легенових» хворих у нескінченних діалогах-дебатах – і взагалі у всій архітектоніці роману – розглядаються-осмислюються найсуттєвіші змісти люд. існування, ставиться діагноз сучасності і прогноз можливого майбутнього. У ті ж роки письменник, у продовження тієї ж проблематики, створив немалу суму культурол., історіософ. та власне політ. публіцистики, у якій настійливо попереджує сучасників про можливу тотал. катастрофу гуманітар. проектів культури – під тиском тих чи ін. тоталітар. тенденцій, що до краю вульгаризували згадану ірраціоналіст. критику гуманізму. Отож, у зв'язку з наступом фашист. варварства, яке визивно апелювало до міфа, М., на противагу тоталітар. експлуатації міфолог. статей, у ті роки приступив до створення грандіоз. біблій. тетралогії «Joseph und seine Brüder» («Йосиф і його брати», 1933–43), де, використовуючи всі сучасні йому знання про біблійну і взагалі архаїку, надає патетику народження людського, свідомої сусп. солідарності із імперсонал., дорац. глибин міфу. За його словами, «націонал-соціаліст. катастрофу» нім. (як, зрештою, і всієї європ.) історії письменник зустрів саме як катастрофу, намагаючись, уже в еміграції, у США (від 1938), віддати першопричини, світогляд. родовід тієї катастрофи. Наслідком тих роздумів М. стала, за його висловом, «потаємна сповідь» – роман «Doktor Faustus» («Доктор Фаустус», 1943–47). Його герой – геніал. композитор Адріан Леверкюн, особливим чином перетвор. «портрет» Ф. Ніцше, «музичне» його інобуття у великих катастрофах 20 ст. – створює песиміст. візію-у-звуках тих катастроф, створює, слідом за власне Фаустом, на основі свого пакту з дияволом. «Доктор Фаустус» – унікальна у всьому світ. літ. обігу художня енциклопедія як перемог, так і поразок люд. духу у його європ. виконанні. А особливо тих його напрямів, які заблукали на тоталітар. чорнотропах минулого століття. Противагою тим напрямам є роман «Lotta in Weimar» («Лотта у Ваймарі», 1939), що, у вигляді блискучої худож. гіпотези, відтворює зустріч реал. героїні-прототипа славетних «Страждань молодого Вертера» з його вже зовсім немолодим

автором. Якщо «Доктор Фаустус» – енциклопедія європ. декадансу, то «Лотта у Ваймарі» – худож. компендіум європ. гуманізму, найвеличнішим символіч. втіленням якого став саме Гете. «Лотта у Ваймарі» – ушлявлення шляху однієї люд. особистості до іншої. В останні роки життя М., не приймаючи «холод. війни», повернувся в Європу, працював над романом-сатирою «Bekanntnisse des Hochstaplers Felix Krull» («Сповідь аванюриста Фелікса Круля», 1954), який віддає еґоїст. «маскарад» сучас. цивілізації, в якій індивідуаліст, не маючи тривкої буттєвої основи, безнастанно і безвідповідально міняє свої поведінк. моделі й орієнтації. Усі зазнач. твори опубл. у Берліні. Укр. мовою окремі твори М. переклали Є. Попович, Р. Осадчук.

Основні твори

Gesammelte Werke. Bd. 1–12. Berlin, 1955; укр. перекл. – Будденброки. К., 1973; Трістан. К., 1975; Доктор Фаустус. К., 1990; Смерть у Венеції. Тоніо Креґер // Зарубіжна проза 1-ї пол. ХХ ст.: новели, повісті, притчі. Посіб. для 11 кл. К., 2002; Маріо і чарівник // Зарубіжна літ-ра: Посіб.-хрестоматія. 11 кл. Д., 2003; Зачарована гора. Т. 1–2. К., 2009; Сповідь аванюриста Фелікса Круля. К., 2011.

Рекомендована література

1. Скуратівський В. Томас Манн про Леніна і Радянський Союз // РЛ. 1969. № 6;
2. Його ж. Мистецькі проблеми в німецькому романі ХХ ст. К., 1972;
3. Його ж. «Будденброки» та їх автор // Манн Т. Будденброки. К., 1973;
4. Його ж. Томас Манн // Всесвіт. 1975. № 11;
5. Затонський Д. В. Томас Манн як представник епохи // Затонський Д. В. Шлях через ХХ ст. К., 1975;
6. Апт С. Над страницами Томаса Манна. Москва, 1980;
7. Яценко Є. Велич Томаса Манна // Всесвіт. 1992. № 5/6;
8. Скуратівський В. Томас Манн // Зарубіжна літ-ра. 2002. № 36.

Бібліографічний опис:

Манн Томас / В. Л. Скуратівський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-63469>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).